

AENIGMA

Anthroposofické umění

Anthroposophische Kunst

Antropozófiai művészet

Anthroposophical Art

Photo © Andreas Albert, Reinhold J. Fäth, David Voda, Muzeum umění Olomouc
(Courtesy of Kunstsammlung am Goetheanum)
Graphic Design © Beata Rakowská
Printed in Olomouc, Czech Republic, May 2013
www.olmuart.cz

← Walter Besteher, 1926
Rudolf Steiner, Second
Goetheanum, 1924–1928

Tímto exposé chceme oslovit různé adresáty: rádi bychom pozvali muzea umění (a divadla) ke spolupráci. Nabízíme výstavu (a operu) k převzetí a reprízám a zveme též v předstihu ke spolupráci. Katalog lze stále ještě společně koncipovat! Dalším účelem je informovat nadace a sponzory, jež bychom rádi získali ke spolupráci.

Mit diesem Exposé richten wir uns an verschiedene Adressaten: Erstens möchten wir weitere Museen (und Theater) zur Kooperation einladen. Wir bieten die Ausstellung (und Oper) zur Übernahme in anderen Häusern an und laden schon im Vorfeld zur Mitarbeit ein. Der Katalog kann noch gemeinsam konzipiert werden! Zweitens möchten wir mit diesem Exposé Stiftungen und Förderer informieren und gewinnen.

Jelen ismertetőnkkel többekhez szeretnénk szólni: örömmel működünk együtt más művészeti múzeumokkal (és színházakkal). Átvehető kiállítást (és operát) kínálunk, és ugyancsak várjuk az együttműködni szándékozók jelentkezését. Még nyitott a lehetőség a katalógus közs összeállítására! Célunk továbbá az alapítványok és az esetleges szponzorok tájékoztatása.

The exposé of this project is aimed at several types of recipients: We would like to invite art museums (and theatres) to co-operate with us. We offer an exhibition (and oper) that could be loaned and reprised, and we wish to invite you in advance to co-operate with us. It is still possible to design the catalogue together! The another purpose of this exposé is to present the project to foundations and sponsors who we would like to win for mutual collaboration.

Julius Hebing, ante 1945

Felix Kayser, 1930s

AENIGMA

Anthroposofické umění

Muzeum umění Olomouc
Muzeum moderního umění

9. 10. 2014 – 31. 1. 2015

Kurátoři a editoři knihy

Reinhold J. Fäth (Apolda), David Voda (Olomouc)

Zahraniční spolupracovníci

Péter Pásztor (Košice), Anna Baranowa (Kraków)

Muzejní kurátor

Ivo Binder

Publikace k výstavě (CZ, DE, ENG, HU)

AENIGMA Anthroposofické umění

Nakladatelství Arbor vitae Praha

Sesterský projekt

VIKTOR ULLMANN – PÁD ANTIKRISTA

Výzkum

Až dosud se jen na několika velkých výstavních projektech pootevřel přístup k „jednomu z největších pokladů, který ještě spočívá u paty 20. století“*. Uměleckohistorický výzkum relativně pozdě obrátil svou pozornost na theosofy, anthroposofy, na Rudolfa Steinerova a jeho kresby na tabulích i stavby obou Goethean. Zcela neobjeveni zůstávají až dosud všechni theosoficko-anthroposofičtí umělci a umělkyně a mezinárodní umělecké skupiny a kolonie pracující v rámci Steinerem inaugurovaného uměleckého proudu. Teprve nyní se tématem zabývá nově ustavená výzkumná síť *Enchanted Modernities: Theosophy and the Arts in the Modern World* (Univerzita v Amsterdamu, Kolumbijská univerzita v New Yorku).

Výstava

Výstavní projekt Muzea umění Olomouc AENIGMA Anthroposofické umění je plánován na říjen 2014 až leden 2015 a bude celosvětově první, na exponáty velmi bohatě zastoupenou, soubornou přehlídkou všech významných výtvarných umělkyň a umělců, kteří tvořili v rámci theosoficko-anthroposofického hnutí (s těžištěm ve Střední Evropě). Konečně mohou být na základě rozsáhlé vystavené báze zhodnocena fakta a diskutovány např. tyto otázky: jaké kvantity a jaké kvality, jaké originality a umělecké produkce se v rámci tohoto hnutí nabízejí? Jaké umělecké osobnosti působily v Dornachu a jiných anthroposofických centrech? Proč zůstala jejich tvorba dalekosáhle neznámá? Proč se

* Rudolf Steiner und die Kunst der Gegenwart (kat. výst.), Kunstmuseum Wolfsburg / Kunstmuseum Stuttgart.

anthroposofické umění nezařadilo do paradigmatických rámů moderny, jejích uměleckých historiků a uměleckého trhu? Jaké tématické okruhy a jaké stylistické zvláštnosti s sebou nese anthroposofické umění 20. století?

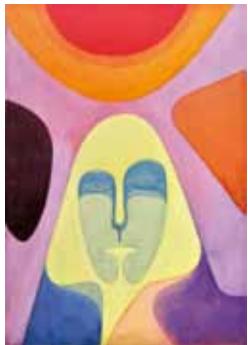
Publikace

Ověříme-li stav bádání, zjistíme zřetelně, že doposud neexistuje žádná publikace, která by se těmito otázkami zabývala. Z těchto příčin by měl katalog této široce založené souborné výstavy anthroposofického umění tvořit obrazový a textový doplněk: v chronologickém rozpětí od theosofického kongresu v Mnichově v roce 1907, přes položení základního kamene prvního Goetheana v roce 1913, až do současnosti – se zvláštní pozorností k někdejšímu napětí mezi západním a východním blokem a stejně tak ke dvěma obdobím zákazů a pronásledování anthroposofických umělců v období obou totalit 20. století. Výstava a publikace klade důraz na malířství, rozvinut bude pak především silný impuls ke Gesamtkunstwerku: bude představen design, umělecké řemeslo, plastika, stejně jako dětské hračky, krásná kniha, meditační objekty, šperky, hudební nástroje a mnohá další anthroposofica. Intenzita tohoto uměleckého hnutí a jeho celosvětový rozmach nepřestává udivovat, stejně jako fakt, že historikům umění toto hnutí zůstalo z velké části až doposud skryto.

**Reinhold J. Fäth (Apolda)
David Voda (Olomouc)**

Fritz Schulte, 1950s

AENIGMA

Anthroposophische Kunst

Kunstmuseum Olmütz
Museum für moderne Kunst

9. 10. 2014 – 31. 1. 2015

Kuratoren und Herausgeber der Publikation
Reinhold J. Fäth (Apolda), David Voda (Olomouc)

Mitarbeiter im Ausland

Péter Pásztor (Košice), Anna Baranowa (Kraków)

Kurator des Museum der modernen Kunst

Ivo Binder

Publikation zur Ausstellung (CZ, DE, ENG, HU)

AENIGMA Anthroposophische Kunst

Arbor vitae Verlag Prag

Partnerprojekt

VIKTOR ULLMANN – DER STURZ DES ANTICHRIST

Forschung

* Rudolf Steiner und die Kunst der Gegenwart, Kunstmuseum Wolfsburg / Kunstmuseum Stuttgart.

Bis heute eröffneten nur wenige größere Ausstellungsprojekte einen Zugang „zu einem der größten Schätze, der noch am Fuße des 20. Jahrhunderts lagert“ *. Die kunstgeschichtliche Forschung wurde relativ spät aufmerksam auf den Theosophen, Anthroposophen und Künstler Rudolf Steiner, auf seine Wandtafelzeichnungen und Goetheanumbauten. Weitgehend unentdeckt blieben bisher all die theosophisch-anthroposophischen Künstlerinnen, Künstler und internationalen Künstler-Gemeinschaften innerhalb der von Steiner inaugurierten spirituellen Strömung. Erst jüngst widmet sich das neu eingerichtete Forschungsnetzwerk *Enchanted Modernities: Theosophy and the Arts in the Modern World* (Universität Amsterdam, University York, Columbia University NY) auch diesem Forschungsdesiderat.

Ausstellung

Das Ausstellungsvorhaben AENIGMA Anthroposophische Kunst des Kunstmuseums Olmütz ist projektiert für Oktober 2014 bis Januar 2015 und wird weltweit erstmals mit einer großen Vielfalt an Exponaten einen umfassenden Überblick über all die bildenden Künstlerinnen und Künstler geben, die innerhalb der theosophisch-anthroposophischen Bewegung wirkten (Schwerpunkt Mitteleuropa). Endlich können aufgrund einer umfangreichen Exponatebasis Fakten beurteilt und Fragen erörtert werden: Welche Quantitäten und Qualitäten, welche Originalität der künstlerischen Produktionen liegen vor? Welche Künstlerper-

söhnlichkeiten wirkten in Dornach und anderen anthroposophischen Zentren? Warum blieb ihr Schaffen weitgehend unbekannt? Warum fügte sich anthroposophische Kunst nicht in den paradigmatischen Rahmen der Moderne, ihrer Kunstgeschichtsschreiber und ihres Kunstmärkts? Welchen Umfang, welche stilistische Besonderheiten hatte die anthroposophische Kunst des 20. Jahrhunderts?

Publikation

Prüft man den Forschungsstand, so wird deutlich, dass es bisher keine Publikation gibt, die diese Fragestellungen behandelt hätte. Deshalb soll ein Katalog die großangelegte Übersichtsausstellung anthroposophischer Kunst mit Bild- und Textmaterial ergänzen: in einem chronologischen Spannungsbogen vom theosophischen Kongress in München 1907 über die Grundsteinlegung des ersten Goetheanum 1913 bis in die Gegenwart – unter besonderer Berücksichtigung des ehemaligen Spannungsfeldes zwischen politischem West- und Ostblock, sowie den zweimaligen Verbotszeiten für anthroposophische Künstler. Die Ausstellung und die Publikation legen einen Schwerpunkt auf die Malerei, wobei vor allem der starke Impuls zum Gesamtkunstwerk bearbeitet wird: es werden Design, Kunsthantwerk, Bildhauerei, ebenso wie Kinderspielzeug, kunstvoll gebundene Bücher, Meditationsobjekte, Schmuck, Musikinstrumente und viele andere „Anthroposophica“ ausgestellt. Die Intensität dieser künstlerischen Bewegung und ihre weltweitreichende Entfaltung mag ebenso verwundern, wie die Tatsache, dass sie der Kunstgeschichtsschreibung bisher größtenteils verborgen geblieben ist.

Reinhold J. Fäth (Apolda)
David Voda (Olomouc)

Erika Gross, 1950s

AENIGMA

Antropozófiai művészet

Oломоуци Музеји
Modem Muzeum

2014. X. 9. – 2015. I. 31.

A kötet kurátorai és szerkesztői

Reinhold J. Fäth (Apolda), David Voda (Olomouc)

Külföldi munkatársak

Pásztor Péter (Kassa), Anna Baranowa (Krakkó)

Múzeumi kurátor

Ivo Binder

Kísérőkiadvány (CZ, DE, ENG, HU)

AENIGMA Antropozófiai művészet

Arbor vitae könyvkiadó, Prága

Testvérprojekt

VIKTOR ULLMANN – AZ ANTIKRISZTUS BUKÁSA

Kutatás

* Rudolf Steiner und die Kunst der Gegenwart (kiállítási katalógus), Kunstmuseum Wolfsburg / Kunstmuseum Stuttgart.

Mind ez ideig nem sok nagyobb kiállítási projekt kínált hozzáférést „az egyik legnagyobb kincshez, amely szinte egyidős a XX. századdal”.^{*} A művészettörténeti kutatás viszonylag későn fordította figelmét a teozófusok, antropozófusok, Rudolf Steiner és táblarajzai, valamint a két Goetheanum épülete felé. A mai napig felfedezetlenek a Steiner által indított spirituális áramlat keretén belül dolgozó teozófus-antropozófus művészek és nemzetközi művészeti csoportok, közösségek. Csak nemrégiben kezdett a témával foglalkozni az újonnan alapított *Enchanted Modernities: Theosophy and the Arts in the Modern World* kutatási hálózat (Amszterdami Egyetem, New York-i Columbia Egyetem).

Kiállítás

Az Olomouci Művészeti Múzeum 2014. október – 2015. januári időszakra tervezett AENIGMA Antropozófiai művészet című kiállítási projektje a teozófiai-antropozófiai mozgalom keretén belül alkotó valamennyi jelentős képzőművész (különös tekintettel Közép-Európára) átfogó bemutatása lesz, rendkívül gazdag kiállítási anyaggal – elsőként a világon. A terjedelmes kiállítási anyag alapján végre értékelhetők a tények és megvitathatók például a következő kérdések: Milyen kvantitásokat és kvalitásokat, miféle originalitást és művészeti alkotást hozott magával ez az irányzat? Milyen művészek alkottak Dornachban és más antropozófiai központokban? Mi az oka annak, hogy munkásságuk ennyire ismeretlen maradt? Miért nem tagozódott be az antropozófiai

művészet a modern művészet paradigmájába, miért nem kellette fel a művészettörténészek figyelmét, és miért nem jelent meg a művészeti piacra? Milyen téma-körök és stilisztikai sajátosságok jellemzik a XX. század antropozófiai művészetét?

Kiadtvány

A kutatás jelenlegi állapotát szemügyre véve szembesülnünk kell a tényel, hogy mindmáig nem jelent meg olyan munka, amely ezekkel a kérdésekkel foglalkozna. Éppen ezért az antropozófiai művészettel e gazdag, átfogó kiállításának katalógusa komoly kép- és szöveganyagot tartalmazó dokumentumként kell hogy szolgáljon, felőlelve az 1907-es müncheni teozófiai kongresszustól az első Goetheanum 1913-as alapkörlettel keresztül a korunkig terjedő időszakot – különös tekintettel a keleti és a nyugati tömb közötti egykor feszültségre, valamint az antropozófus művészek betiltására és üldözésére a XX. század két totalitárius rendszerének idején. A kiállítás és kísérőkiadványa a festészetre helyezi a hangsúlyt, külön kiemelve a Gesamt-kunstwerk irányába mutató erős impulzust. A művészeti formatervezés, kéziratosság és plasztika mellett gyermekjátékokat, művészeti kötésű könyveket, meditációs objektumokat, ékszerket, hangszereket és számos egyéb „antropozofikumot” mutat be. Ennek a művészeti irányzatnak az intenzitása és világörökös elterjedése bámulatba ejtő, akárcsak az, hogy a mozgalom a művészettörténészek előtt lényegében mindmáig rejtte maradt.

Reinhold J. Fäth (Apolda)

David Voda (Olomouc)

Walther Kniebe, 1907

AENIGMA

Anthroposophical Art

**The Olomouc Museum of Art
Museum of Modern Art**

9. 10. 2014 – 31. 1. 2015

Curators and editors of the book

Reinhold J. Fäth (Apolda), David Voda (Olomouc)

International co-operators

Péter Pásztor (Košice), Anna Baranowa (Kraków)

Museum curator

Ivo Binder

Exhibition catalogue (CZ, DE, ENG, HU)

AENIGMA Anthroposophical Art

Arbor vitae Publishers, Prague

Affiliated project

VIKTOR ULLMANN – THE FALL OF THE ANTICHRIST

Research

Presently there have been only a few exhibition projects that only slightly opened up access to "one of the biggest treasures which still lies at the foundation of the twentieth century"*. Art historical research only relatively lately turned its attention to theosophists, anthroposophists, Rudolf Steiner and his blackboard drawings and to the buildings of the first and the second Goetheanum. All theosophical-anthroposophical artists and international art groups and colonies which work in the scope of the artistic movement introduced by Steiner have remained undiscovered up to the present day. Only now has this topic become the focus of the newly established research network *Enchanted Modernities: Theosophy and the Arts in the Modern World* (University in Amsterdam, Columbia University in New York).

Exhibition

The exhibition project of the Olomouc Museum of Art, AENIGMA *Anthroposophical Art*, is planned for the time from October 2014 to January 2015, and it will be the first display in the world with a wide range of exhibits which will comprehensively present all the important artists who were part of the theosophical-anthroposophical movement (with the focal point being in Central Europe). Based on this extensive exhibition, we can finally evaluate the facts and discuss questions such as: What quantities and of what quality, originality and artistic production are offered in the scope of this movement? What artistic

* Rudolf Steiner and Contemporary Art (exhibition catalogue), Art Museum Wolfsburg/ Art Museum Stuttgart

personalities were active in Dornach and other anthroposophical centers? Why has their art stayed widely unknown? Why has the anthroposophical art not become a part of the paradigm of modernist art, the interest of its art historians and the market of art? What thematic areas and stylistic specifics can be found in the anthroposophical art of the twentieth century?

Exhibition catalogue

If we verify the state of research, it becomes obvious that no work has been published which would deal with these questions. For this reason, the catalogue of this wide-ranging comprehensive exhibition of anthroposophical work should function as a visual and textual supplement: the chronological scope reaches from the theosophical congress in Munich in 1907, over the laying of the foundation stone of the first Goetheanum in 1913 to the present day – with special attention paid to the tension between the western and the eastern block at that time and to the two periods of prohibition and persecution of anthroposophical artists during the rule of the two totalitarian regimes of the twentieth centuries. The exhibition and the catalogue places its emphasis on painting, while especially elaborating upon the strong impulse toward the Gesamtkunstwerk: it will introduce design, art craft, sculpture, as well as toys for children, rare books, meditation objects, jewelry, musical instruments and many more anthroposophical items. The intensity of this artistic movement and its world-wide expansion does not cease to amaze, the same as the fact that to the present day this art has remained concealed to art historians.

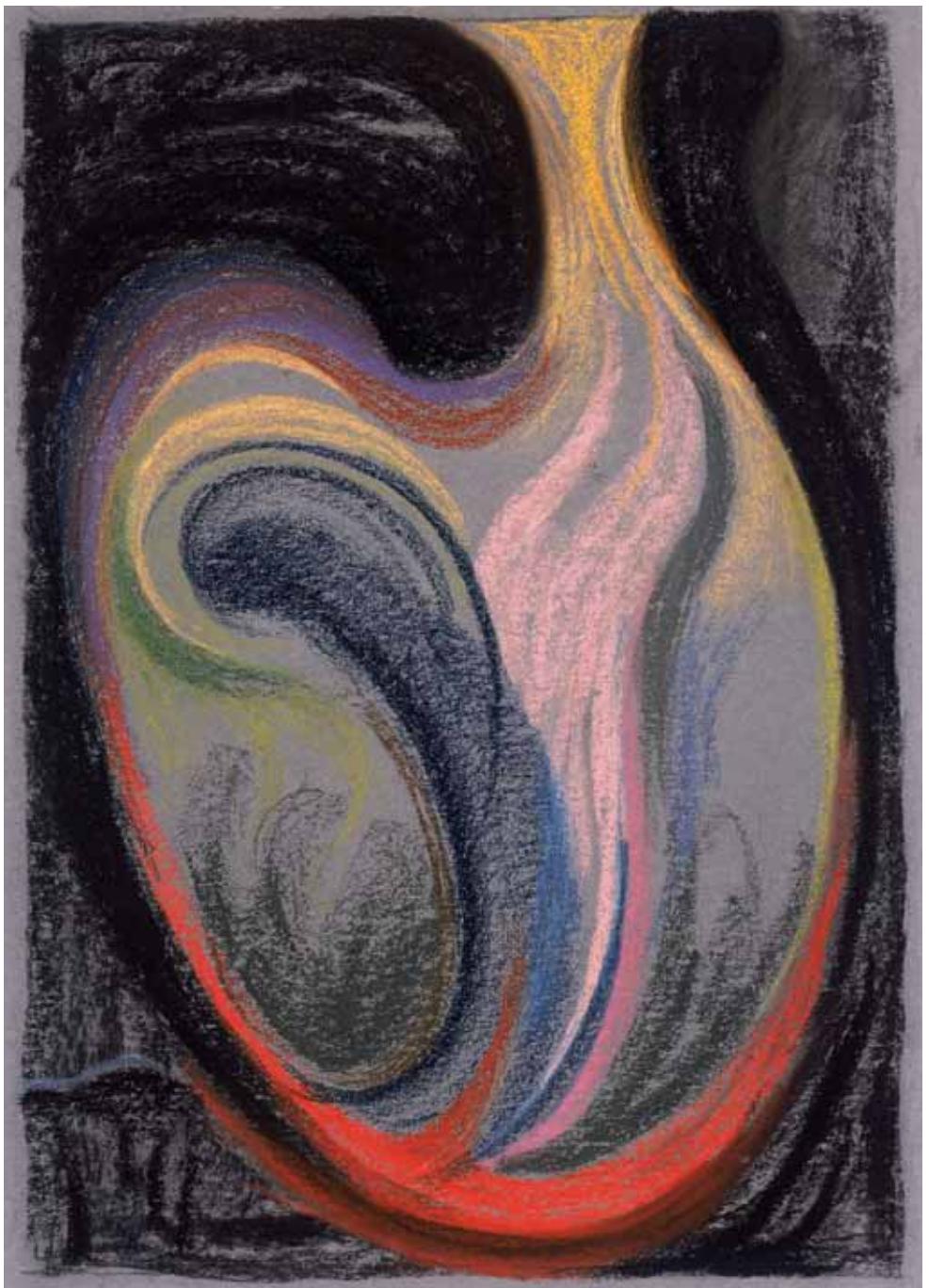
Reinhold J. Fäth (Apolda)

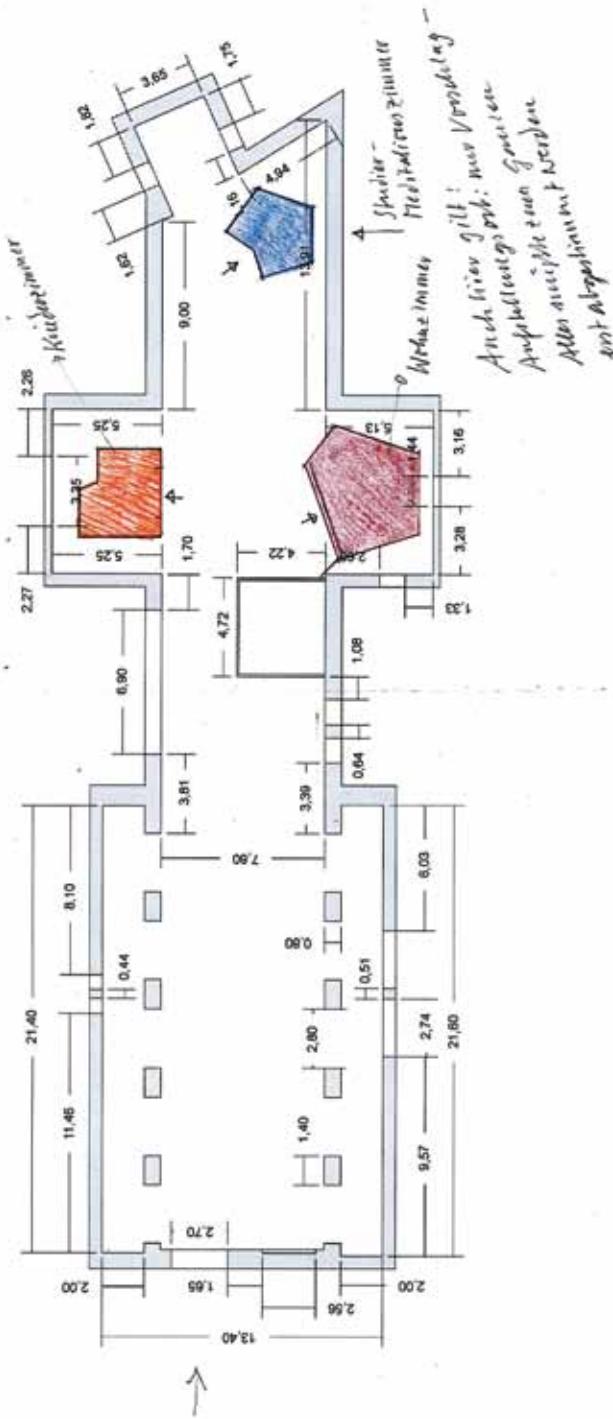
David Voda (Olomouc)

Joseph Prinke, 1930s

Rudolf Michalik, 1936 →

Výstavní prostor Trojložní
 Dětský pokoj, Obytný pokoj
 a Meditační místnost

Ausstellungsraum Dreischiff
 Kinderzimmer, Wohnzimmer
 und Meditationszimmer

Hármashajó kiállítási tér
 Gyerek szoba, Nappali
 és Meditációs szoba

The exhibition space "Three
 naves" Children's room, Living
 room and Meditation room

Výstavní koncept – Gesamtkunstwerk

Anthroposofické umění tříne ke Gesamtkunstwerk. Ve snaze evokovat tuto tendenci bude výstavní prostor Trojlodí o (celkové ploše 600 m²) částečně inscenován do trojice „obytných výstavních prostor“: Dětský pokoj, Obytný pokoj a Meditační místnost.

Ausstellungskonzept – Gesamtkunstwerk

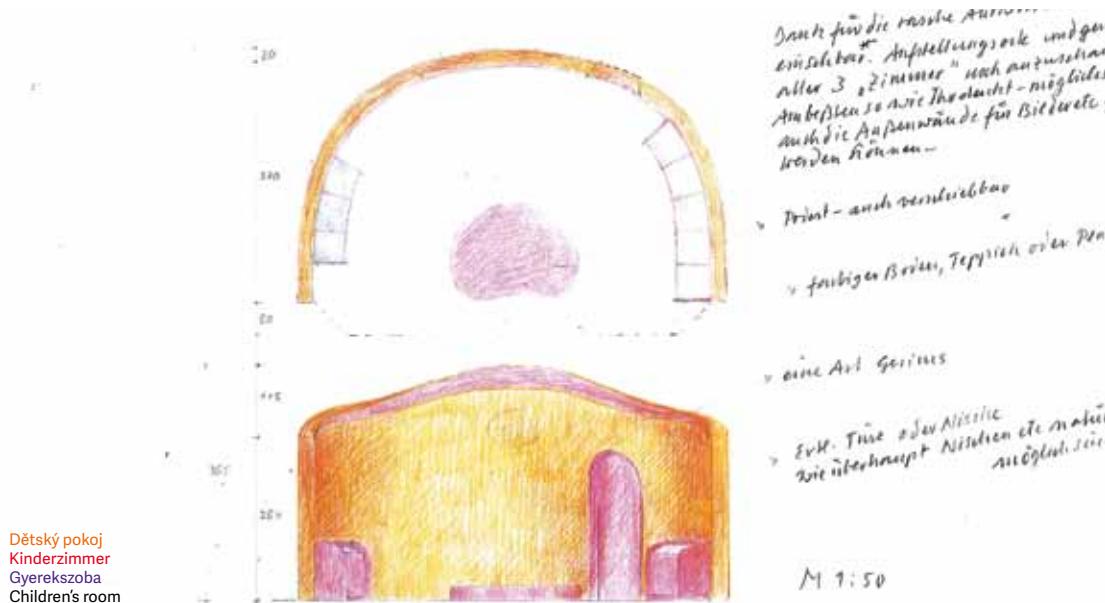
Anthroposophische Kunst tendiert zum Gesamtkunstwerk. Um diese Bemühungen zu veranschaulichen, wird der Ausstellungsraum Dreischiff (Gesamtfläche 600 m²) teilweise als „wohnliche Räume“ inszeniert: Kinderzimmer, Wohnzimmer und Meditationszimmer.

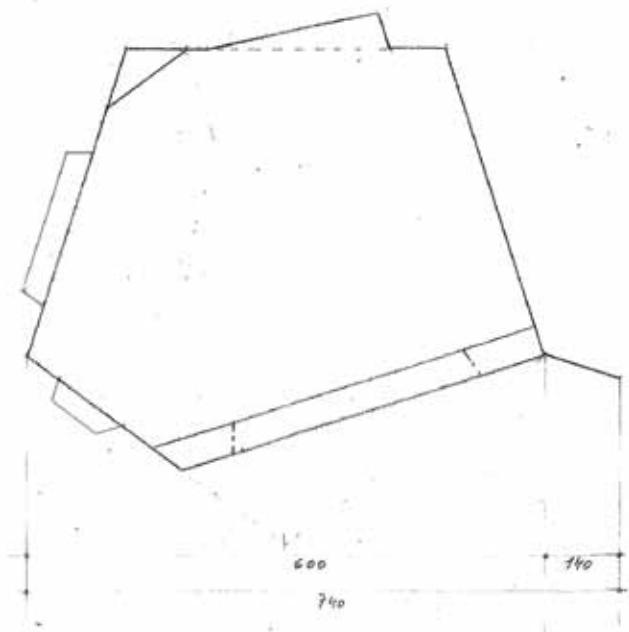
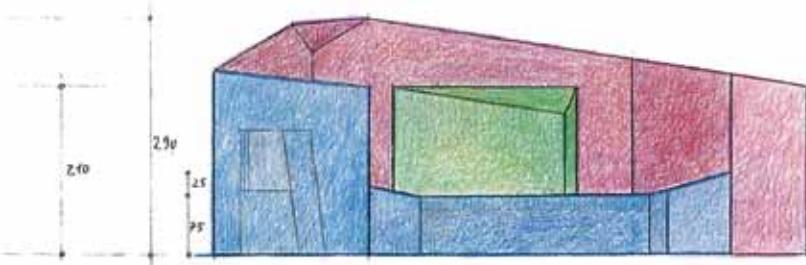
A kiállítás koncepciója – Gesamtkunstwerk

Az antropozófiai művészet a Gesamtkunstwerk felé közelít. E tendencia evokálása érdekében a Hármashajó elnevezésű (600 m² összterületű) kiállítási tér egy részében három „kiállítási lakóhelyiségek“ kap helyet: Gyerekszoba, Nappali és Meditációs szoba.

Concept of the exhibition – Gesamtkunstwerk

Anthroposophical art leans towards the Gesamtkunstwerk. In an effort to evoke this tendency, the exhibition space "Three naves" (with a total surface area of 600 m²) is partially staged as three "living exhibition rooms": Children's room, Living room and Meditation room.

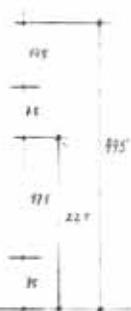
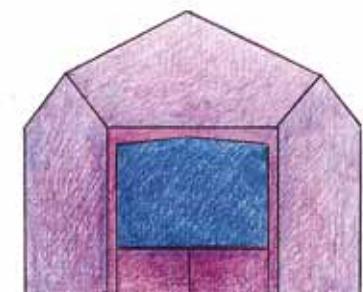
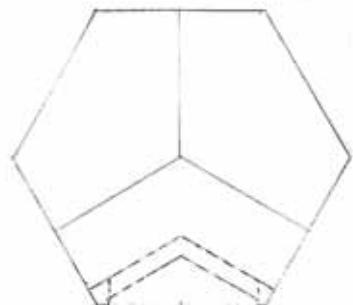
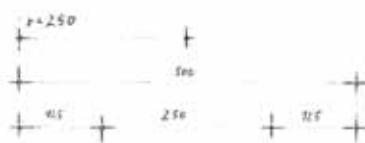
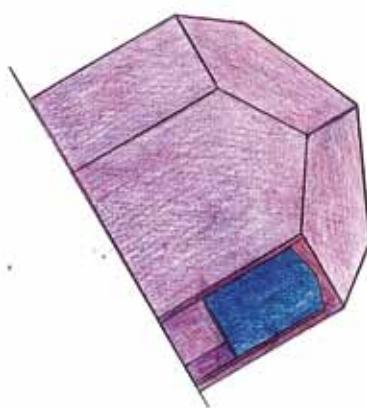
Obytný pokoj
Wohnzimmer
Nappali
Living room

Studier-Meditationszimmer

VORSCHLAG, M 1:50

Auch hier gilt: Wie bei
Berlin- und Kinderzimmern:
Farbe, Größe etc ist offen.

Zum Gewinnen! Betrachte bitte alles
als Anfang für ein Gespräch!

**Umělci
Künstler
Művészek
Artists**

← Felix Kayser, c. 1928
School of Wood Carving
at Goetheanum, 1930s

Adler, Elisabeth
Adler, Rolf
Aisenpreis, Ernst
Altripp, Alo
Arlin, Eric
Assenza, Beppe
Auer, Elisabeth
Ballmer, Karl
Bay, Paul
Bender, Gudrun
Bergmann, Friedrich
Bergmann, Karo
Bessenich, Jerome
Besteher, Hedda
Besteher, Walter
Beuys, Joseph
Bierende, Johannes
Blommestein, Louise van
Blum-Jungblut, Henny
Bonin, Reimar von
Boos-Hamburger, Hilde
Boros, Lajo
Brasch, Hans
Bürck, Ruth
Collot-D'Herbois, Liane
Deike, Hanna
Diedrich, Werner
Doldinger, Friedrich
Dubach, Oswald
Duczyńska, Irma von
Durach, Felix
Eckinger, Heinrich
Eckhardtstein, Imme von
Eising, Ejnar
Eyb, Bernhard von
Esherick, Wharton
Flau, Karlheinz
Geck, Henni
Goll, Felix
Goss, Erika
Gross, Hermann
Haller, Ernst Georg
Hebing, Julius
Heidchen, Herbert
Hermann, Marei
Hermann, Hans
Heuser, Annie

Heydebrandt von, Wilhelm
Hilden, Philipp
Hiszpanska-Neumann, Maria
Hitsch, Christian
Hoerning, Otto
Hoffmann, Roberto
Hudeček, Otakar
Itel, Hans
Jacobi, Arthur
Jässl-Schwartze, Gertrud
Jerie, Bohumil
Joliet, Heribert
Kačer, Mania
Kayser, Felix
Kemper, Carl
Kiedaisch, Albrecht
Kirchner, Hermann
Klein, Fritz
Kniebe, Walther
König, Karl
Langen, Hilde
Lesch, Christiane
Linde, Hermann
Loeffler, Werner
Lundström, Lennart
Mäder, Frank
Makovecz, Imre
Maryon, Edith
May von, Malo
Michalik, Rudolf
Milde, Rudolf
Miltiz von, Yvonne
Möller-Hans, Theo von
Moreau, Daniel
Nägeli-Ganz, Walpurga
Nohl, Hans
Ogilvie, Wilfried
Oling, Guenter
Oling-Jellinek, Elisabeth
Pietzner, Carlo
Pollak, Hilde
Pollack-Karlin, Richard
Příkryl, Josef
Prinke, Joseph
Pütz, Siegfried
Pyle-Waller, Mieta
Raab, Rex

Rackwitz-Bulířová, Paula
Ranzenberger, Hermann
Ratnowsky, Raoul
Raske, Hilde
Rettich, Clara
Ritter, Adelheid
Ritter, Rudolf
Roessler, Margot
Roggenkamp, Walter
Rosenkrantz, Arild
Roth, Peter
Ruhtenberg, Nora
Schatz, Paul
Schoettle, Karl-Georg
Schroeder, Hans-Werner
Schulte, Fritz
Schuy, Fritz
Siber, Helmut
Siedlecki, Franciszek
Siedlecki, Jadwiga
Sigler, Max
Steffen, Albert
Steiner, Rudolf
Strakosch-Giesler, Maria
Strand, Ulla
Stückgold, Stanislaus
Terčová, Michaela
Thylmann, Karl
Trčka, Anton Josef
Turgenjeff, Assja
Vital, Annina
Vogg, Ilse
Volkmer, Lotte
Volkmer, Waldemar
Wach, Aloys
Wagner, Ernst
Wagner-Koch, Elisabeth
Wagner, Gerard
Werner-Baumgartner, Jakob
Weyrather, Bernhard
Wiedemann, Alfred
Wildermann, Hans
Wille, Ida
Wolffhügel, Max
Wolffhügel, Renate
Woloschin, Margarita
Woloschin, Maximilian
Zoeppritz, Erika

← Walter Besteher, 1920s
← Maria Strakosch-Giesler, 1930s
← Hanz Itel, 1930s
← Walter Besteher, 1920s
Bernhard von Eyb, 1940s–1950s
Joseph Prinke, 1920s–1930s
Karl-Georg Schoettle, post 1945
Bernhard Weyrather, 1932

Oswald Dubach, 1933

**Medailony vybraných umělců
Medaillons ausgewählter Künstler
Válogatott szakmai életrajzok
Portraits of selected authors**

Oswald Dubach, c. 1930

Maria Strakosch-Giesler

1877–1970

1902 studia na umělecké škole PHALANX u Vasiliye Kandinského, s nímž udržovala celoživotní přátelství a také mu zprostředkovala myšlenky theosofie a dílo Rudolfa Steinera. Od r. 1912 členkou vídeňské skupiny „Freie Bewegung“. Během prací na prvním Goetheanu vyřezávala roku 1914 hlavice sloupů. Roku 1918 založila anthroposofickou uměleckou skupinu AENIGMA. Na první skupinové výstavě v mnichovském kunsthausu „Das Reich“, založeném roku 1917 Alexandrem von Bernusem, zastoupena 13 pracemi. 1923 založila ve Stuttgartu „Malschule für Rudolf Steiners Farbenlehre“. 1930 byla Hansem Tietzem spolu s Paulem Kleem, Marcem Chagalem, Vasilijem Kandinským a Ernstem Barlachem pozvána do Vídně na výstavu s názvem „Nadsmyslové v umění“. Po převzetí moci NSDAP a zániku skupiny AENIGMA opustila Německo a uchýlila se do Dornachu. Po druhé světové válce vystavovala v mnoha evropských a amerických městech.

1902 Studienbeginn in der Kunstschule PHALANX bei Wassily Kandinsky, mit dem sie eine lebenslange Freundschaft pflegte und der durch sie auf die Theosophie und Rudolf Steiner aufmerksam gemacht wurde. 1912 Mitglied der Wiener Künstlergruppe „Freie Bewegung“. Während der Bauzeit des ersten Goetheanum schnitzte sie 1914 für einige Monate an den Kapitellen mit. Als 1918 die anthroposophische Künstlervereinigung AENIGMA gegründet wurde, gehörte Maria Strakosch-Giesler zu den Gründungsmitgliedern. Sie war auch an der ersten Ausstellung der Gruppe im Münchener Kunsthaus „Das Reich“, von Alexander von Bernus 1917 begründet, mit 13 eigenen

Maria Strakosch-Giesler, 1930s

Werken vertreten. 1923 eröffnete sie in Stuttgart die „Malschule für Rudolf Steiners Farbenlehre“. 1930 wurde Maria Strakosch-Giesler von Hans Tietze zusammen mit Paul Klee, Marc Chagall, Wassily Kandinsky und Ernst Barlach zu einer Ausstellung unter dem Titel: „Das Übersinnliche in der Kunst“ nach Wien eingeladen. Die 1918 gegründete anthroposophische Künstlervereinigung AENIGMA löste sich mit der Machtergreifung der Nationalsozialisten 1933 auf. Maria Strakosch-Giesler und ihr Mann, der jüdischer Herkunft war, mussten 1938 beinahe mittellos Deutschland verlassen und nach Dornach in die Schweiz umziehen. Nach dem Zweiten Weltkrieg konnte sich Maria Strakosch-Giesler mit ihren malerischen Arbeiten wieder eine neue Existenz aufbauen, mit zahlreichen Ausstellungen in europäischen Städten und den USA.

1902-ben kezdte meg tanulmányait a PHALANX művészeti iskolában Vaszilij Kandinszkijnél, akitől életre szóló barátosságot köt, és megismerteti vele a teozófia eszméit és Rudolf Steiner munkásságát. 1912-től a bécsi „Freie Bewegung“ csoport tagja. 1914-ben az oszlopfők faragásával vesz részt az első Goetheanum munkálataiban. 1918-ban megalapítja az AENIGMA antropozófiai művészeti csoportot. A csoport első kiállításán, melynek az Alexander von Bernus által 1917-ben alapított müncheni művészeti háza, a „Das Reich“ adott otthont, 13 alkotásával szerepel. 1923-ban Stuttgartban Steiner színtana szerint működő festőiskolát alapít „Malschule für Rudolf Steiners Farbenlehre“ néven. Hans Tietz 1930-ban meghívja Bécsbe „A természetfeletti a művészettelben“ című kiállításra Paul Klee, Marc Chagall, Vaszilij Kandinszkij és Ernst Barlach társaságában. A náci hatalomátvétel és az AENIGMA csoport megszűnése után elhagyja Németországot, Dornachban talál menedéket. A második világháború után számos európai és amerikai városban állított ki.

In 1902 she began her studies at the PHALANX art school with Wassily Kandinsky, with whom she maintained a life-long friendship and to whom she mediated ideas of anthroposophy and the work of Rudolf Steiner. She was a member of the Viennese group "Freie Bewegung". During the works on the first Goetheanum in 1914, she carved the heads of the columns. In 1918 she established the anthroposophical art group AENIGMA. She had 13 works in the first group exhibition in the house of art "Das Reich" in Munich, founded in 1917 by Alexander von Bernus. In 1923 she established the "Painting school for Rudolf Steiner's Color Theory". In 1930 Hans Tietz invited Maria Strakosch-Giesler and other artists, such as Paul Klee, Marc Chagall, Wassily Kandinsky and Ernst Barlach, to an exhibition in Vienna under the title "The Supernatural in Art". After the National Socialist German Workers' Party took power and after the AENIGMA group ceased to exist, the artist left Germany and took shelter in Dornach. After the Second World War, she showed her art in many European and American cities.

Walther Kniebe

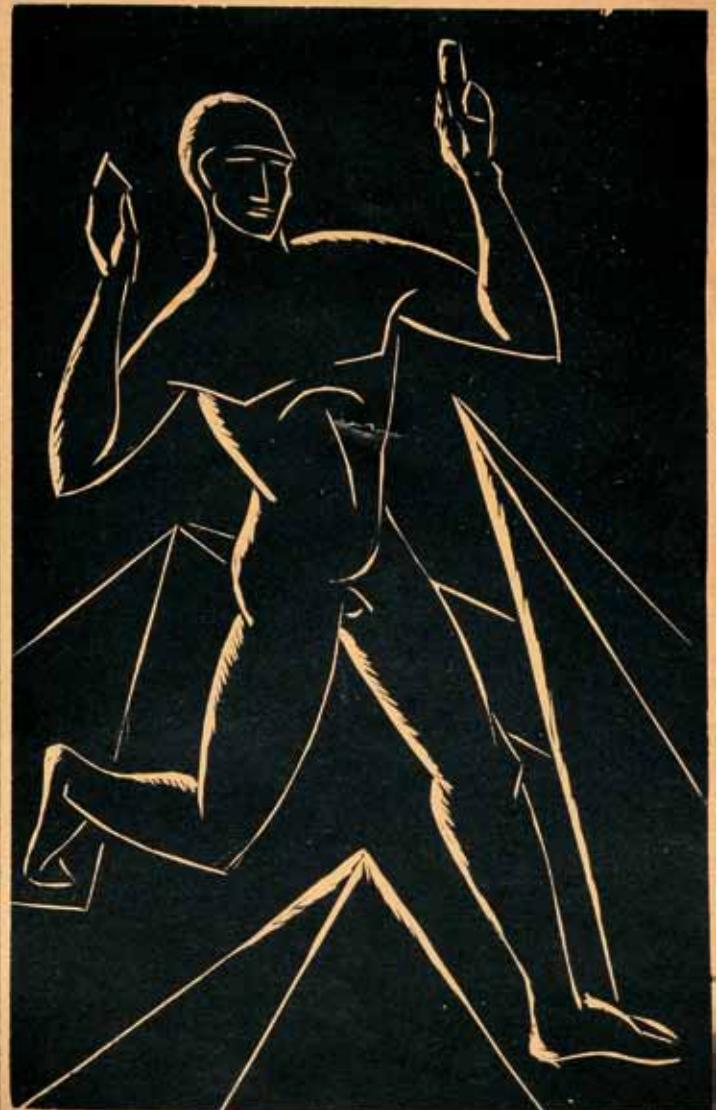
1884–1970

1908 začal studovat v sochařské třídě školy pro umělecká řemesla v Düsseldorfu. 1912 se zúčastnil sochařské části na velkorysé výstavě Sonderbundausstellung v Kolíně nad Rýnem. 1914 účast na výstavě rýnských expresionistů. Po první světové válce se stýkal s okruhem Mnichovské secese. Roku 1922 vystavoval spolu Karlem Schmidt-Rottluffem a Maxem Pechsteinem. Roku 1928 získal zakázku na 15 metrů vysoký pomník padlým Světové války *Michael hilf!*, jenž byl dokončen roku 1932 a roku 1940 nacisty zlikvidován. Od roku 1940 se věnoval výlučně malířství.

1908 Studienbeginn in der Bildhauerklasse der Kunstgewerbeschule in Düsseldorf. 1912 Teilnahme mit plastischen Arbeiten an der großen Sonderbundausstellung in Köln. 1914 Teilnahme an Ausstellungen rheinischer Expressionisten. Nach dem Krieg Kontakte mit der Münchner Sezession. 1922 Ausstellung zusammen mit Karl Schmidt-Rottluff und Max Pechstein. Das 1928 beauftragte und 1932 fertiggestellte 15 Meter hohe Ehrenmal für die Gefallenen des Ersten Weltkriegs, *Michael hilf!* wurde 1940 von den Nationalsozialisten vernichtet. Ab 1940 widmete sich Kniebe ausschließlich der Malerei.

1908-tól a düsseldorfi iparművészeti iskola szobrászosztályának növendéke. 1912-ben a nagyszabású kölni Sonderbundausstellungon állítja ki szobrászati alkotásait. 1914-ben részt vesz a rajnai expresszionisták kiállításán; az első világháború után a Müncheni Szecesszió művészével áll kapcsolatban. 1922-ben együtt állít ki Karl Schmidt-Rottluff-fal és Max Pechsteinnel. 1928-ban megrendelést kap a világháborúban elesettek *Michael hilf!* nevű, 15 méter magas emlékművére, amely 1932-re készül el (1940-ben a nácik lerombolták). 1940-től kizárolag festészettel foglalkozott.

In 1908 he started his studies in the sculpting class of the school for art crafts in Düsseldorf. In 1912 he participated in the sculpture part of the magnanimous Sonderbundausstellung exhibition in Cologne, and in 1914 he took part in the exhibition of Rhenish Expressionists. After the First World War, he was associated with the Munich Art Nouveau circle. In 1922 Walther Kneibe showed his art together with Karl Schmidt-Rottluff and Max Pechstein. In 1928 he won the contract for the fifteen-meter high monument to those that fell in the World War *Michael hilf!*, which was finished in 1932 and destroyed by the Nazis in 1940. From 1940 he dedicated himself exclusively to painting.

W Kniebe 22

PLASTIK VON WALTHER KNIEBE

GALERIE ARNOLD

MÄRZ 1922

1917 (Besitz) 1. Christusstudie Birke
1918

Walter Bestehorn

1887–1962

V mládí se projevil jeho dvojí talent: hudba a malířství. Studoval na berlínské akademii a poté se začal objevovat v expresionistickém kroužku kolem Galerie Der Sturm Herwartha Waldena. Spolu s Pechsteinem a Schmidt-Rottluffem stál u počátků Neue Seession. S tímto sdružením také vystavoval. Během první světové války se intenzivně zabýval Steinerovou barevnou naukou, v roce 1920 vstoupil do Anthroposofické společnosti a častěji pobýval v Dornachu. Vytvářel četné abstraktní muzikalické kompozice a od roku 1926 se podílel na scénografických návrzích Mysterijních dramat v Goetheanu. 1937 utekl z Německa do Švýcarska. Po válce spolu s designérem a architektem Felixem Kayserem vytvořil ve Stuttgartu umělecké sdružení anthroposofických malířů, které vystavovalo v době Letnic. Zanechal rozsáhlé dílo, které stále čeká na objevení, a jehož význam v kontextu evropské moderny bude teprve doceněn.

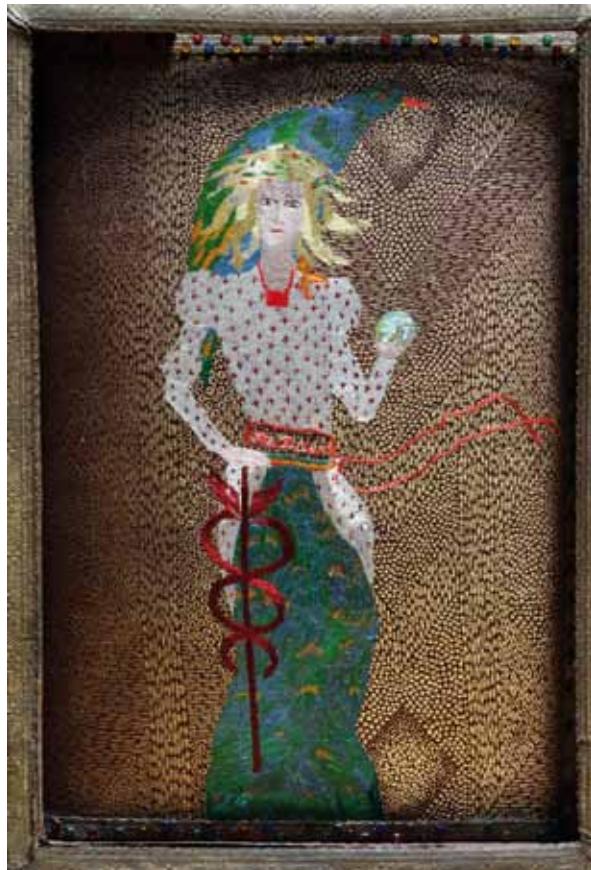
Bereits in seiner Jugend äußerte sich sein Doppeltalent: Musik und Malerei. Er studierte an der Berliner Akademie und tauchte später im expressionistischen Kreis auf, der sich um die Galerie Der Sturm von Herwart Walden gebildet hatte. Gemeinsam mit Pechstein und Schmidt-Rottluff stand er am Beginn der Neuen Seession. Mit dieser Vereinigung stellte er auch aus. Während des Ersten Weltkriegs beschäftigte er sich intensiv mit Steiners Farbenlehre, 1920 trat er in die Anthroposophische Gesellschaft ein und weilte öfters in Dornach.

Walter Bestehorn, 1923

Er schuf zahlreiche abstrakte musikalische Kompositionen und vom Jahr 1926 an beteiligte er sich mit szenographischen Entwürfen an den Mysteriendramen im Goetheanum. 1937 floh er aus Deutschland in die Schweiz. Nach dem Krieg gründete er gemeinsam mit dem Designer und Architekten Felix Kayser in Stuttgart eine Vereinigung anthroposophischer Künstler, welche zur Pfingstzeit tagte und ausstellte. Walter Besteher hinterließ ein umfangreiches Werk, das auf Entdeckung wartet und dessen Bedeutung im Kontext der europäischen Moderne muss erst noch bewertet werden.

Zenei és festészeti tehetsége már fiatalon megmutatkozott. A berlini akadémián tanul, majd a Herwarth Walden által vezetett Der Sturm galéria expresszionista körében tűnik fel. Pechsteinnel és Schmidt-Rottluff-fal együtt jelen van a Neue Seession születésénél. Alkotásait is ezzel a csoporttal együtt állítja ki. Az első világháború idején intenzíven foglalkozik a steineri színtannal, 1920-ban pedig belép az Antropozófiai Társaságba, és több időt tölt Dornachban. Számos absztrakt zenei kompozíciót szerez, és 1926-tól részt vesz a goetheanumi misztériumdrámák díszletterveinek megalkotásában. 1937-ben Németországból Svájcba menekül. A háború után Stuttgartban az ipar- és építőművész Felix Kayserrel létrehozza az antropozófus festők művészeti egyesületét, amely a pünkösdi időszakra szervez kiállításokat. Terjedelmes életműve a mai napig felfedezésre vár; jelentősége az európai modern művészet kontextusában csak ezt követően lesz értékelhető.

His double talent for music and painting was already obvious in his youth. He studied at the Academy in Berlin and then began to appear in connection with the expressionist circle around the gallery Der Sturm of Herwarth Walden. Together with Pechstein and Schmidt-Rottluff, he was present at the dawn of Neue Seession. He also exhibited his art in association with this group. During the First World War, he intensively studied Steiner's Color Theory, he joined the Anthroposophical Society after 1920 and more often spent his time in Dornach. He created numerous abstract musical compositions, and from 1926 he was involved in the scenic design of Mystery dramas in the Goetheanum. In 1937 Walter Besteher fled from Germany to Switzerland. After the war, he created, together with the designer and architect Felix Kayser, an art group of anthroposophical painters in Stuttgart, which organized exhibitions in the time of Pentecost. He left an extensive amount of work, which is still waiting to be discovered. Its significance in the context of European modernist art has yet to be appreciated.

Hilde Pollak-Kotányi

?–1943

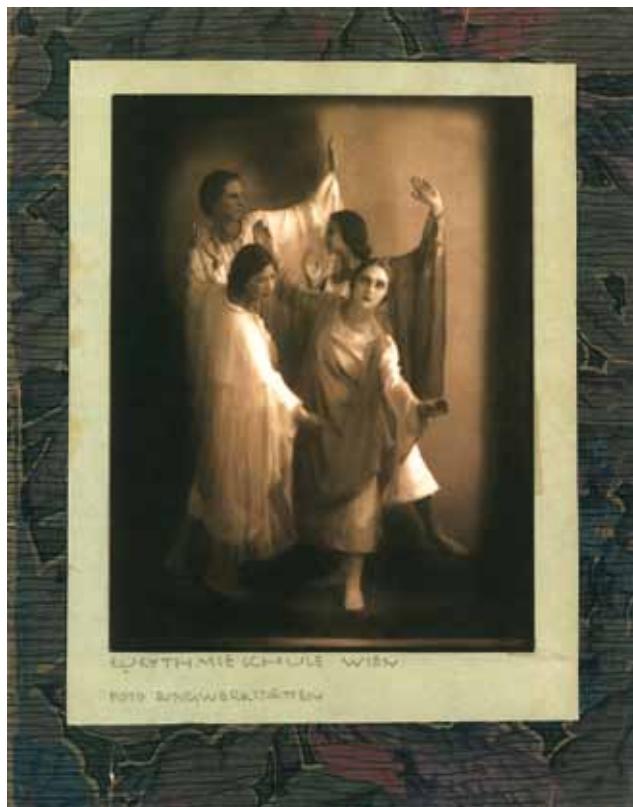
Pocházela z početné židovské rodiny z Budapešti, na Akademii ve Vídni se seznámila se svým budoucím mužem Richardem Pollakem. Od roku 1906 byla členkou Theosofické společnosti, od roku 1914 se podílela spolu s manželem na výmalbě kopulí prvního Goetheana v Dornachu. V roce 1915 se spolu s Rudolfem Steinerem a Marií von Sivers zapojila do rozvoje nově formované eurytmie. Proslavila se především tvorbou výšivek, které vystavovala v Rudolfinu i v Topičové salónu. Organizovala kurzy uměleckého vyšívání v Praze i Dornachu. Z jejího díla se zachovalo torso. V Židovském muzeu v Praze cyklus kartonů obydlených gnómy, elfy, sylfami a jinými elementárními bytostmi. Zahynula v Dachau.

Hilde Pollak, undated © Courtesy of Kunstsammlung am Goetheanum

Sie stammt aus einer großen jüdischen Familie aus Budapest, an der Akademie in Wien lernte sie ihren zukünftigen Ehemann Richard Pollak kennen. Vom Jahr 1906 an war sie Mitglied der Theosophischen Gesellschaft, ab 1914 beteiligte sich mit ihrem Mann an der Ausmalung der Kuppeln des ersten Goetheanum in Dornach. Im Jahr 1915 schloss sie sich Rudolf Steiner und Marie von Sivers an, um die neu geschaffene Eurythmie weiterzuentwickeln. Sie erlangte Bekanntheit vor allem mit ihren Stickbildern, die sie im Rudolfinum und Salon von Topič ausstellte. Sie organisierte Kurse für Stickern in Prag und Dornach. Von ihrem Werk blieb nur ein Torso erhalten. Im Jüdischen Museum in Prag befindet sich ein Zyklus von Kartons, – Werke, die Gnome, Elfen, Sylphen und andere Elementarwesen zeigen. Hilde Pollak-Karlin wurde nach Einmarsch von Hitlers Truppen in die Tschechei verhaftet und nach Theresienstadt transportiert. Sie starb im Konzentrationslager von Dachau.

A népes budapesti zsidó családból származó Kotányi Hilda a bécsi akadémián ismerkedik meg későbbi férjével, Richard Pollakkal. 1906-tól a Teozófiai Társaság tagja, 1914-től férjével együtt az első Goetheanum kupolájának freskóin dolgozik Dornachban. 1915-ben Rudolf Steiner és Marie von Sivers mellett részt vesz az új mozgásművészeti ág, az euritmia kidolgozásában. Elsősorban ezoterikus tartalmú hímzett képei révén vált híressé, amelyeket a prágai Rudolfinumban és Topič-szalonban is kiállított. Prágában és Dornachban is tartott művészeti hímzőtanfolyamokat. Életművének csak töredéke maradt fenn, például egy gnómokkal, elfekkel, szilfekkel és egyéb elementálokkal benépsített kartonciklus a Prágai Zsidó Múzeumban. Dachauba halt meg.

She came from a large Jewish family from Budapest. She met her future husband Richard Pollak at the Academy in Vienna. From 1906 she was a member of the Theosophical Society, and from 1914 she and her husband were involved in the painting of the cupolas of the first Goetheanum in Dornach. In 1915 she took part in the development of the newly formed Eurythmy along with Rudolf Steiner and Marie von Sivers. She became famous mostly due to the creation of the embroideries that she showed in the Rudolfinum and the Topič Salon. She organized courses of embroidery in Prague and Dornach. Only a fragment of her work has been preserved, e.g. in the Jewish Museum in Prague, a cycle of cartons – a work inhabited by gnomes, elves, sylphs and other elementary beings. She died in Dachau.

Antios (Anton Josef Trčka)

1893–1940

Pocházel z rodiny vídeňských Čechů. V letech 1911–1915 vystudoval Graphische Lehr- und Versuchanstalt für Photographie und Reproduktionstechnik ve Vídni u prof. Nováka. Od roku 1915 se považoval za následovníka Rudolfa Steinera. Udržoval přátelství s českým symbolistickým básníkem Otokarem Březinou, s českou mystičkou Annou Pammerovou a s Jakubem Demlem. Jeho ateliér ve Vídni byl centrem české katolické moderny, vídeňské bohémy a anthroposofie. Proslavil se fotografickými portréty Egona Schieleho, s nímž udržoval blízký vztah. Jeho dílo se rozpadá na bromostříbrné fotografické portréty, anthroposofické aurické krajinomalby a na svěbytnou tvorbu akvarelů v nichž syntetizoval podněty vídeňské moderny a lidového umění do minuciózních ornamentálně abstraktních motivik z říše rostlin, hmyzu a plazů. V roce 1999 měl v Salzburku soubornou výstavu fotografií.

Anton Josef Trčka, 1926

Er stammt aus einer tschechischen Familie aus Wien. In den Jahren 1911–1915 besuchte er die Graphische Lehr- und Versuchsanstalt für Photographie und Reproduktionstechnik in Wien bei Professor Novák. Vom Jahr 1915 an sah er sich als Steiner-Anhänger. Mit dem tschechischen symbolistischen Dichter Otokar Březina, der tschechischen Mystikerin Anna Pammer und mit Jakub Deml pflegte er Freundschaften. Sein Atelier in Wien wurde zum Zentrum der katholischen Moderne, der Wiener Bohème und Anthroposophie. Er wurde mit photographischen Porträts von Egon Schiele berühmt, mit dem ihn eine enge Beziehung verband. Sein Werk setzt sich aus bromsilbernen photographischen Porträts, anthroposophischen aurischen Landschaftsmalereien und stilistisch eigenwilligen Aquarellen zusammen, in welchen er die Prinzipien der Wiener Moderne und der Volkskunst zu minutiöser ornamental Motivsprache aus dem Reich der Pflanzen, Insekten und Reptilien verband. 1999 wurde in Salzburg eine Ausstellung seiner Photographien veranstaltet.

Bécsi cseh család sarja. 1911 és 1915 között Novák professzor tanítványaként a bécsi Graphische Lehr- und Versuchsanstalt für Photographie und Reproduktionstechnik növendéke. 1915-től Rudolf Steiner követőjének tartotta magát. Baráti kapcsolatot tartott fenn Otokar Březina cseh szimbolista költővel, Anna Pammerová cseh misztikussal és Jakub Demllel. Bécsi műterme a cseh modern katolikus művészet, a bécsi bohémek és antropozófia központja volt. Közeli barátjáról, Egon Schieléről készített portréfotói tettek híressé. Munkásságát brómezüst fotóportrék, antropozifikus aurikus tájfestmények és sajátos akvarelek alkotják, melyekben a növények, rovarok és hüllők világának aprólékos részletekkel övezett ornamentális absztrakt motívumával szintetizálta a bécsi modern művészet és a népművészet elemeit. 1999-ben Salzburgban átfogó kiállítás mutatta be fotográfiáit.

He came from a Czech Viennese family, and from 1911 to 1915 he studied at the Graphische Lehr- und Versuchsanstalt für Photographie und Reproduktionstechnik in Vienna under Professor Novák. From 1915 he considered himself a disciple of Rudolf Steiner. He maintained a friendship with the Czech symbolist poet Otokar Březina, with the Czech mystical poet Anna Pammerová and with Jakub Deml. His studio in Vienna was at the center of Czech catholic modernist culture, Viennese bohemian lifestyle and anthroposophy. He achieved fame for his photographic portraits of Egon Schiele, a close friend. His work can be divided into silver bromide photographic portraits, anthroposophical auric landscape paintings and distinctive aquarelles in which he synthesized the impulses of Viennese modernist art and folk art into minutely detailed ornamental abstract motifs from the realm of plants, insects and reptiles. An exhibition of his photographs took place in Salzburg in 1999.

Publikace Aenigma

K výstavě vychází bohatě ilustrovaný katalog o přibližně 400 stranách ve třech (čtyřech) jazykových mutacích - v anglické, německé, české (maďarské) editoři Reinhold Fäth a David Voda. Nakladatelství Arbor vitae, Praha.

Příspěvky

Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda)

Aenigma: Anthroposofické umění

Dino Wendtland (Goetheanum, Dornach)

O návrzích malířské výzdoby prvního Goetheana v Dornachu

Prof. Dr. Walter Kugler (Rudolf Steiner Archiv, Dornach)

O kresbách na tabulích Rudolfa Steinera

Dr. Wolfgang Zumnick (Oxford Brookes University)

Joseph Beuys a anthroposofie

Prof. Peer de Smit (Hochschule für Künste im Sozialen, Ottersberg)

O tváři v anthroposofickém umění

David Voda (Olomouc)

Parsifalové v kloboucích a punčochách.

Anthroposofické umění v českých zemích

Andreas Albert (Dresden)

O pronásledování anthroposofického umění čili „zvrhlém umění“ v NDR

Anna Baranowa (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)

Anthroposofie mezi polskými umělci

Prof. Dr. Peter Pásztor (Technická univerzita, Košice)

Živá architektura Imre Makovcze a obroda organické architektury ve střední Evropě po roce 1960

Michael Kurtz (Goetheanum, Dornach)

Rudolf Steiner a hudba – Ullmannův Pád Antikrista. Pokus o syntézu

Dr. Sabine Voda Eschgfäller (Universita Palackého, Olomouc)

O Christianu Morgensternovi, Albertu Steffenovi a anthroposofii v literatuře

Publikation Aenigma

Der jeweils in tschechischer (ev. ungarischen), deutscher und englischer Sprachfassung publizierte Katalog zur Ausstellung wird ca. 400 Seiten umfassen und herausgegeben von Reinhold Fäth und David Voda. Verlag Arbor vitae, Prag.

Beiträge

Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda)
Aenigma: Anthroposophische Kunst

Dino Wendtland (Goetheanum, Dornach)
Die Entwürfe zur Deckenmalerei im ersten Goetheanum in Dornach

Prof. Dr. Walter Kugler (Rudolf Steiner Archiv, Dornach)
Über Rudolf Steiners Wandtafelzeichnungen

Dr. Wolfgang Zumnick (Oxford Brookes University)
Joseph Beuys und die Anthroposophie

Prof. Peer de Smit (Hochschule für Künste im Sozialen, Ottersberg)
Über das Antlitz in der anthroposophischen Malerei

David Voda (Olomouc)
Parsifale im Hüten und Strumpfhosen. Die anthroposophische Kunst in den tschechischen Ländern

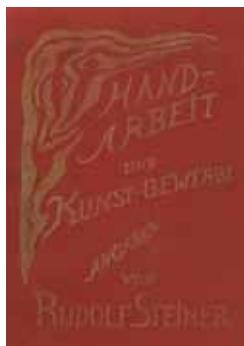
Andreas Albert (Dresden)
Über die Unterdrückung anthroposophischer Kunst als "Entartete Kunst" in der DDR

Anna Baranowa (Uniwersytet Jagielloński, Kraków)
Anthroposophie in der polnischen Kunst

Prof. Dr. Peter Pásztor (Technická universita, Košice)
Lebendige Architektur Imre Makovecz und die Erneuerung organischen Bauens in Mitteleuropa nach 1960

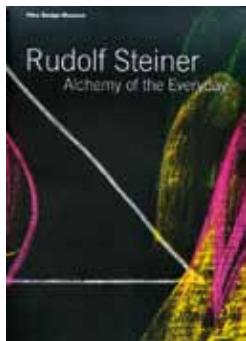
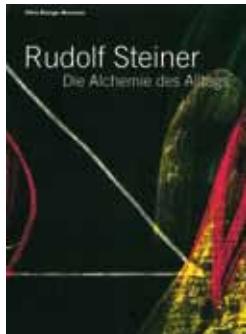
Michael Kurtz (Goetheanum, Dornach)
Rudolf Steiner und die Musik – Viktor Ullmanns „Der Sturz des Antichrist“. Versuch einer Zusammenschau

Dr. Sabine Voda Eschgäller (Universita Palackého, Olomouc)
Über Christian Morgenstern, Albert Steffen und Anthroposophie in der Literatur

Aenigma kísérőkiadvány

A kiállításhoz mintegy 400 oldalas, gazdagon illusztrált katalógus készül három (nagy) nyelven – angolul, németül, csehül (magyarul), Reinhold Fäth és David Voda szerkesztésében. Arbor vitae könyvkiadó, Prága.

Cikkek

Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda)

Aenigma: Antropozófiai művészet

Dino Wendtland (Goetheanum, Dornach)

Az első dornachi Goetheanum festett dekorációinak tervei

Prof. Dr. Walter Kugler (Rudolf Steiner Archívum, Dornach)

Rudolf Steiner táblarajzai

Dr. Wolfgang Zumnick (Oxford Brookes Egyetem)

Joseph Beuys és az antropozófia kulturális kontextusa

Prof. Peer de Smit (Társadalmi Művészeti Főiskola, Ottersberg)

Arc az antropozófiai művészetben

David Voda (Olomouc)

Parsifalok kalapban és harisnyaadrágban. Csehországi antropozófiai művészet

Andreas Albert (Drezda)

Az antropozófiai művészet mint „elfajzott művészet” üldözése az NDK-ban

Anna Baranowa (Jagelló Egyetem, Krakkó)

Az antropozófia a lengyel művészek körében

Prof. Dr. Pásztor Péter (Kassai Műszaki Egyetem)

Makovecz Imre előépítészete és az organikus építészet újjászületése Közép-Európában 1960 után

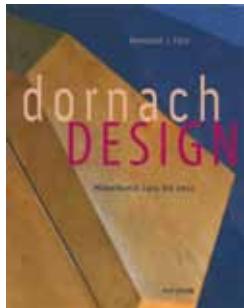
Michael Kurtz (Goetheanum, Dornach)

Rudolf Steiner és a zene – Ullmann: Az Antikrisztus bukása.

Egy szintézis kísérlete

Dr. Sabine Voda Eschgfäller (Palacký Egyetem, Olomouc)

Christian Morgenstern, Albert Steffen és az antropozófia az irodalomban

Exhibition catalogue Aenigma

The catalogue published for this exhibition will be approximately 400 pages long, richly illustrated and available in an English, German, Czech and possibly Hungarian version. It will be edited by Reinhold Fäth and David Voda. Arbor vitae Publishers, Prague.

Contributions

Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda)
Aenigma: Anthroposophical Art

Dino Wendtland (Goetheanum, Dornach)
On the designs of the painted decorations of the first Goetheanum
in Dornach

Prof. Dr. Walter Kugler (Rudolf Steiner Archiv, Dornach)
On Rudolf Steiner's blackboard drawings

Dr. Wolfgang Zumnick (Oxford Brookes University)
Joseph Beuys and anthroposophy

Prof. Peer de Smit (Hochschule für Künste im Sozialen, Ottersberg)
On the face in anthroposophical art

David Voda (Olomouc)
Parsifals in hats and tights. Anthroposophical art in the Czech
lands

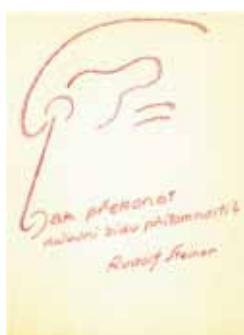
Andreas Albert (Dresden)
On the persecution of anthroposophic art or "degenerate art" in the
German Democratic Republic

Anna Baranowa (Uniwersytet Jagielloński, Kraków) Anthroposophy
among Polish artists

Prof. Dr. Peter Pásztor (Technická universita, Košice)
The living architecture of Imre Makovecz and the revival of organic
architecture in Central Europe after 1960

Michael Kurtz (Goetheanum, Dornach)
Rudolf Steiner and Music – Viktor Ullmann's "The Fall of the
Antichrist". An Attempt at a Synopsis

Dr. Sabine Voda Eschgfäller (Universita Palackého, Olomouc)
On Christian Morgenstern, Albert Steffen and anthroposophy
in literature

Výstavní reprízy

Výstavu bude možno od jara 2015 reprízovat v rozšířené nebo naopak ve zkrácené podobě v jiných městských či zemských výstavních institucích.

Übernahme der Ausstellung

Die Ausstellung kann ab dem Frühjahr 2015 von Museen anderer Städte und Länder übernommen werden, sowohl in reduzierter als auch in erweiterter Fassung.

A kiállítás átvétele

2015 tavaszától a kiállítást akár bővített vagy szűkített formában is átvehetik egyéb városi vagy regionális kiállítási intézmények.

Exhibition reprises / Exhibition loans

Starting in spring 2015, it will be possible to repeat an extended or shortened version of the exhibition in other cities or regional exhibition institutions.

Rudolf Steiner, First Goetheanum,
1913–1920

Muzeum umění Olomouc

Muzeum moderního umění Olomouc

Muzeum umění Olomouc bylo založeno roku 1952. Pečuje o více než 200 tisíc sbírkových předmětů (malířství, sochařství, kresba, volná a užitá grafika, fotografie, užité umění a architektura). Muzeum umění je druhá největší a nejvýznamnější instituce svého druhu v České republice.

Kunstmuseum Olmütz

Museum für moderne Kunst

Das Olmützer Museum für moderne Kunst wurde im Jahr 1952 gegründet. Das Museum verwaltet mehr als 200.000 Kunstgegenstände (Malerei, Skulptur, Zeichnung, Grafik, Fotografie, Angewandte Kunst und Architekturdokumentation). Das Museum ist die zweitgrößte Institution seiner Art in der Tschechischen Republik.

Olomouci Művészeti Múzeum

Modern Művészetei Múzeuma

Az 1952-es alapítású Olomouci Művészeti Múzeum gyűjteményében több mint 200 ezer műtárgy található (a festészet, szobrászat, rajz, szabad és alkalmazott grafika, fotóművészet, alkalmazott művészet és építőművészet területéről). A múzeum Csehország második legjelentősebb ilyen jellegű intézménye.

The Olomouc Museum of Art

Museum of Modern Art

The Museum of Art in Olomouc was founded in 1952. The museum cares for 200 thousand items (paintings, sculptures, drawings, graphic art and applied graphics, photography, applied art and architecture) in its collection. The Museum of Art is the second largest and most important institution of its kind in Czech Republic.

Kontaktní adresy

Kontaktadressen

Elérhetőség

Contacts

Dr. Ivo Binder

Muzeum umění Olomouc

Denisova 47, CZ-Olomouc 771 11

binder@olmuart.cz

Prof. Dr. Reinhold J. Fäth (Apolda, Deutschland)

drfaeth@designtherapie.de

Mgr. David Voda (Olomouc)

david.voda@volny.cz

Výstava „Aenigma Anthroposofické umění“ pod odborným a organizačním vedením Prof. Dr. Reinholda J. Fätha (Apolda) a Mgr. Davida Vody (Olomouc) byla odsouhlasena a přijata do výstavního plánu Muzea umění Olomouc v termínu říjen 2014 – leden 2015.

Die Austellung „Aenigma. Anthroposophische Kunst“ unter fachlicher und organisatorischer Leitung von Reinhold J. Fäth (Apolda) und David Voda (Olomouc) ist genehmigt und eingeplant im Ausstellungsplan des Kunstmuseums Olomouc von Oktober 2014 bis Januar 2015.

A jóváhagyott „Aenigma – Antropozófiai művészet” kiállítás Reinhold J. Fäth (Apolda) és David Voda (Olomouc) szakmai vezetésével és szervezésében bekerült az Olomouci Művészeti Múzeum 2014. október – 2015. januári kiállítási tervébe.

The exhibition "Aenigma Anthroposophic Art", under the professional and organizational supervision of Prof. Dr. Reinhold Fäth (Apolda) and Mgr. David Voda (Olomouc), was approved and accepted into the exhibition plan of the Museum of Art in Olomouc for the period between October 2014 and January 2015.

Mgr. Michal Soukup
ředitel Muzea umění Olomouc
Direktor des Kunstmuseums Olmütz
az Olomouci Művészeti Múzeum igazgatója
Director of The Olomouc Museum of Art

V Olomouci dne 6. 5. 2013
Olmütz, 6.5. 2013
Olomouc, 2013. V. 6.
In Olomouc, 6 May 2013

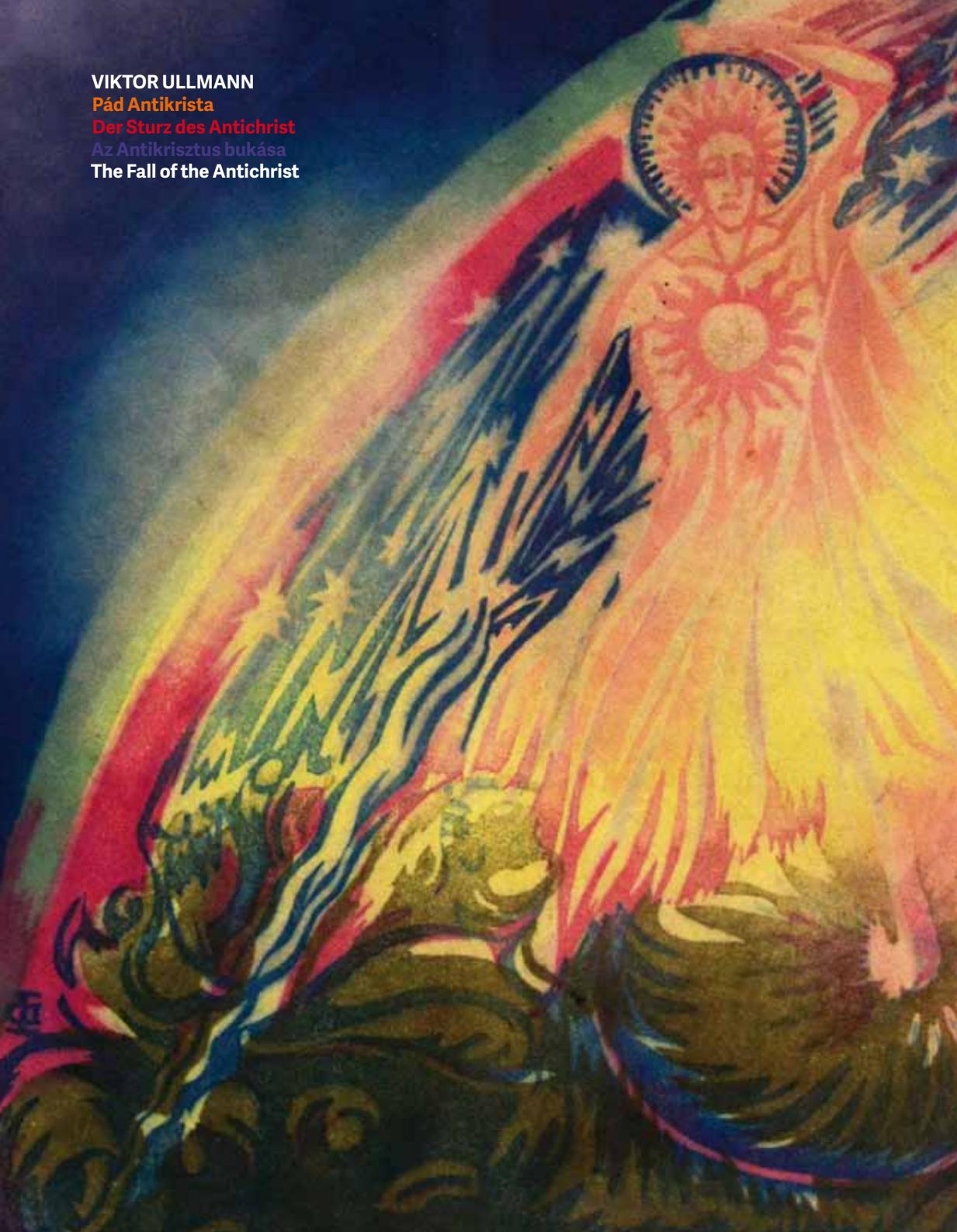
VIKTOR ULLMANN

Pád Antikrista

Der Sturz des Antichrist

Az Antikrisztus bukása

The Fall of the Antichrist

← Irma von Duczyńska, undated
Roberto Hoffmann, undated

VIKTOR ULLMANN

Pád Antikrista

Opus 9 – Bühnenweihfestspiel
ve 3 aktech

Moravské divadlo Olomouc

v rámci Dnů židovské kultury Olomouc 2014 – Divadlo hudby Olomouc

Premiéra

18.10.2014, 19:00

Režie

Jan Antonín Pitínský

Dirigent

Miloslav Oswald

Produkce

Alexandr Jeništa

Účinkují sólisté a sbor souboru opery a symfonický orchestr
Moravského divadla Olomouc

O Pádu Antikrista

V roce 1928 vznikla dramatická skica apokalypy 20. století Pád Antikrista z pera švýcarského spisovatele a anthroposofa Alberta Steffena: „Zdálo se mi jakobych spatřil pozemské protiklady Západu a Východu jak se stále zřetelněji zrcadlí v barevném spektru západu slunce. Technizace a motorizace Západu srovnatelná s červenající žlutí, dekadentní duchovnost Východu, vzmáhající se v sektách a kultech, srovnatelná s fialovou, která bude stále stinnější. Záchrana jsem spatřoval v duchovním způsobu Goethově, který byl rozvinut Rudolfem Steinerem. Avšak nepohltí tma tuto světlíkující zeleň středu?“ Vizionářské a prorocké dílo se stalo roku 1935 libretem stejnojmenné opery Viktora Ullmanna, pražského německo-židovského skladatele, žáka Arnolda Schönberga a anthroposofa, který 18. října 1944 tragicky zahynul v Osvětimi.

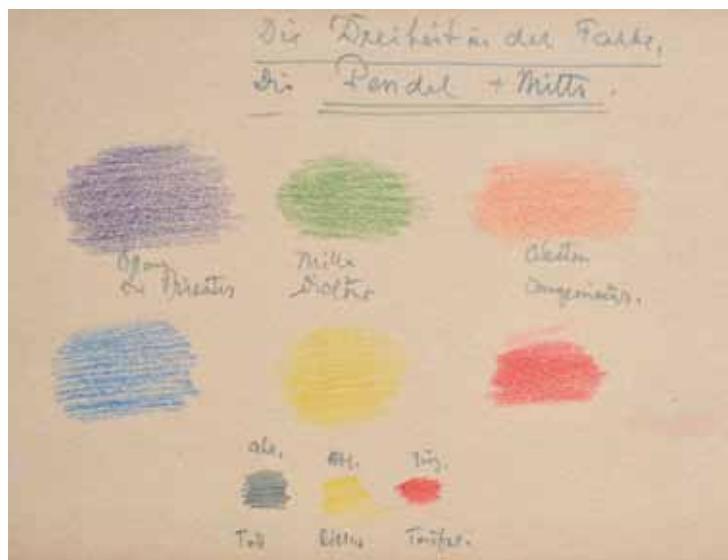
Opera Pád Antikrista je mnohovrstevnatou, synestetickou, apokalypickou vizí vlády Regenta, jenž si nárokuje zbavit lidstvo závislosti na přírodě a „božských silách“. Regent (předobraz Hitlera) uvězní Techniku, Umělce a Kněze. Technik jeho svodům podlehne a sestrojí kosmickou lodě, jež má spoutat sílu slunce; Kněz začne pracovat na novém kultu, jenž má z kamení syntetizovat chléb, a Umělec má oslavit Regentovo dílo a věčný „mír“. Umělec však v kobce skrze utrpení těla zažije rituální iniciaci, sjednocení mikrokosmu a makrokosmu, vyřkne okultní „Ich bin“ a prohlédne pravou podstatu diktátora a tyrrana, jehož blížící se triumf střídá hukot hroutící se kosmické lodi. Regent je odhalen jako Antikrist a jeho pád k zemi s sebou strhne i hvězdy. Všichni tři

rukou v ruce (věda + náboženství + umění = anthroposofie) odcházejí jako bratři. Patetické, dřevorytově ploché postavy jsou protagonisty anthroposofického přesvědčení, že destruktivním, život ohrožujícím sílám „strojových bytostí“ (Machinenwesens) lze postavit jako jedinou záchrannu a protiváhu duchovní život – a umění.

Anthroposofický Gesamtkunstwerk dospěl v Ullmannově „Bühnenweihfestspiel“ k vrcholu a s ním i pražská židovsko-německá hudební tvorba první poloviny 20. století. Olomoucká inscenace bude prvním scénickým provedením Pádu Antikrista v českých zemích (v originálním znění) a bude uvedena v den 70. výročí tragické smrti autora.

David Voda (Olomouc)

Reinhold J. Fäth (Apolda)

VIKTOR ULLMANN

Der Sturz des Antichrist

Opus 9 – Bühnenweihefestspiel
in 3 Akten

Mährisches Theater Olmütz

Im Rahmen der Tage der jüdischen Kultur Olmütz 2014 –
Musiktheater Olmütz

Premiere

18. 10. 2014, 19:00

Regie

Jan Antonín Pitínský

Dirigent

Miloslav Oswald

Produktion

Alexandr Jeništa

Es singen und spielen: Solisten und Chor der Oper und das Sinfonie-
orchester des Mährischen Theaters in Olmütz

Über den Sturz des Antichrist

Im Jahr 1928 entstand die dramatische Skizze der Apokalypse des 20. Jahrhunderts „Sturz des Antichrist“ aus der Feder des schweizerischen Schriftstellers und Anthroposophen Albert Steffen: „Es war mir, als ob sich die irdischen Gegensätze von Westen und Osten, die immer deutlicher hervortraten, im Farbenspektrum bei Sonnenuntergang spiegelten. Die Technisierung und Motorisierung Westeuropas, vergleichbar dem Gelbrot, die dekadente Geistigkeit des Ostens, die übernahmenden Sekten und Kulte, einem Violettt vergleichbar, dass immer schattiger wurde. – Rettung sah ich in der Geistesart Goethes, wie sie durch Rudolf Steiner weitergeführt worden war. Aber würde die Nacht das Lichtgrün der Mitte nicht verschlingen?“ Das visionäre und prophetische Werk wurde 1935 zum Libretto der gleichnamigen Oper von Viktor Ullmann, einem Prager deutschjüdischen Komponisten und Schüler Arnold Schönberg, der ebenfalls Anthroposoph war und am 18. Oktober 1944 tragisch in Auschwitz verstarb.

Die Oper „Sturz des Antichrist“ ist eine vielschichtig, synästhetisch-apokalyptische Vision der Herrschaft des Regenten, der den Anspruch erhebt, die Menschheit von der Abhängigkeit von der Natur und den „göttlichen Kräften“ zu befreien. Der Regent (eine Vorlage Hitlers) hält den Techniker, Künstler und Priester in Gefangenschaft. Der Techniker erliegt seiner Verlockung und bewaffnet ein Raumschiff, das die Kraft der Sonne fesseln soll. Der Priester beginnt, an einem neuen Kult

zu arbeiten, der Steine in Brot verwandeln soll und der Künstler hat das Schaffen des Regenten und den ewigen „Frieden“ zu feiern. Der Künstler allerdings erlebt durch die Körperqualen eine rituelle Initiation, ein Einswerden von Mikrokosmos und Makrokosmos, ruft das dem okkulten „Ich bin“ und erkennt die Wesenheit des Diktators und Tyrannen, dessen „Triumph“ im Getöse des auseinanderbrechenden Raumschiffes untergeht. Der Regent wird als Antichrist enthüllt und reißt beim Sturz zur Erde auch Sterne mit. Alle drei gehen Hand in Hand (Wissenschaft+Religion+Kunst= Anthroposophie), wie Brüder, fort. Die pathetischen, holzschnittartig-flachen Figuren sind Protagonisten einer anthroposophischen Überzeugung, dass man den destruktiven, lebensbedrohlichen Kräften der „Maschinenwesen“ Einhalt gebieten muss und zwar durch das Gegengewicht geistigen Lebens – und durch die Kunst.

Das Anthroposophische Gesamtkunstwerk erlebte im „Bühnenweihefestspiel“ einen Höhepunkt und mit ihm die Prager deutschjüdische Musikkunst in der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts. Die Olmützer Inszenierung wird die erste szenische Aufführung des Sturz des Antichrist in Originalsprache in Tschechien sein und erfolgt am Tag der 70. Wiederkehr des Todestages des Komponisten.

David Voda (Olomouc)
Reinhold J. Fäth (Apolda)

Joseph Prinke, 1920s–1930s

VIKTOR ULLMANN

Az Antikrisztus bukása

Opus 9 – Bühnenweihfestspiel
3 felvonásban

Morva Színház, Olomouc

a 2014-es olomouci Zsidó Kulturális Napok keretén belül – Zenés Színház, Olomouc

Bemutató

2014. X. 18., 19:00

Rendező

Jan Antonín Pitinský

Karmester

Miloslav Oswald

Producer

Alexandr Jeništa

Közreműködik az olomouci Morva Színház operatársulatának kórusa
és szólistái, valamint a színház szimfonikus zenekara

Az Antikrisztus bukása

A XX. század apokalipszisének, Az Antikrisztus bukásának drámai vázlata 1928-ban született meg Albert Steffen svájci író és antropozófus tollából: „Úgy éreztem, a Nyugat és Kelet közötti földi ellentétek egyre világosabban kivehetővé válnak a naplemente színspektrumában. Éppúgy jelen van benne a nyugat-európai gépesítés és motorizálás sárgásziros színe, mint a Kelet egyre sötétebb lilás árnyalatoknak megfelelő, szektákban és kultuszokban teret nyerő dekadens lelkisége. Kiutat Goethe spirituális megközelítésének steineri továbbfejlesztésében találtam. De nem nyeli el a sötétség a középpont világoszöldjét?” A látnoki, profetikus műből készült 1935-ben Viktor Ullmann azonos című operájának librettója. A prágai német-zsidó antropozófus és zeneszerző, Arnold Schönberg tanítványa 1944. október 18-án halt meg Auschwitzban.

Az Antikrisztus bukása többrétegű, szinesztetikus, apokaliptikus víziója a Régens uralkodásának, aki fel akarja szabadítani a természettől és „isteni erőktől” függő emberiséget. A Régens (Hitler előképe) fogásába ejti a Technikust, a Művészt és a Papot. A Technikus a kísértésnek engedve olyan űrhajót épít, amely igába fogja a Napot; a Pap egy új kultusz kialakításába kezd, amely kőből szintetizálna kenyerset; a Művésznek pedig a Régens munkáját és öröök „békéjét” kell dicsőítenie. A Művész azonban a börtönbeli testi szenvendés által rituális beavatást él át, megtapasztalja a mikrokozmosz és a makrokozmosz egyesülését, kimondja az okkult „Ich bin” kifejezést, és felismeri a zsarnok diktátor

valódi természetét, akinek közelgő diadala a megsemmisülő űrhajó robajába vész. Az Antikrisztusként megjelenő Régens a földre zuhanva a csillagokat is magával rántja. A három rab kéz a kézben (tudomány + vallás + művészet = antropozófia), testvéreként távozik. A patetikus, fametszetszerű alakok azon antropozófiai meggyőződés megtettesítői, mely szerint csupán a spirituális élet és a művészet képes a „gépi lények” (Machinenwesens) romboló, életet veszélyeztető erőinek ellensúlyozására.

Ullmann „Bühnenweihfestspiel”-jével csúcspontjára ért az antropozófiai Gesamtkunstwerk – és vele együtt a XX. század első felének prágai zsidó-német zeneművészete. Az olomouci bemutató Az Antikrisztus bukása első csehországi (eredeti nyelvű) színrevitеле lesz – pontosan a szerző tragikus halálának 70. évfordulóján.

David Voda (Olomouc)

Reinhold J. Fäth (Apolda)

Hilde Langen, 1920s

VIKTOR ULLMANN

The Fall of the Antichrist

Opus 9 – Bühnenweihefestspiel
in three acts

Moravian Theatre Olomouc
as a part of the Days of Jewish Culture festival in Olomouc 2014 –
Theater of Music Olomouc

Premiere
18. 10. 2014, 19:00

Direction
Jan Antonín Pitinský
Conductor
Miloslav Oswald
Production
Alexandr Jeništa

Performed by the opera soloists and ensemble and the symphonic orchestra of the Moravian Theater in Olomouc

About The Fall of the Antichrist

The Swiss author and anthroposophist Albert Steffen created his dramatic sketch of the apocalypse of the twentieth century, *The Fall of the Antichrist*, in 1928: "It seemed to me as if the mundane contrast of the West and the East was more and more clearly reflected in the color spectrum of the sunset. The technization and motorization of Western Europe resembled the yellow-red color, the decadent spirituality of the East, gaining ground in sects and cults, and was represented by a shade of purple becoming increasingly darker. - I saw salvation in Goethe's spiritual ways, which were further developed by Rudolf Steiner. But could this luminescent green of the center be consumed by the darkness?" In 1935 this visionary and prophetic work became the libretto of Viktor Ullmann's opera of the same name. Viktor Ullmann was a German-Jewish author from Prague, a disciple of Arnold Schönberg and an anthroposophist who tragically died in Auschwitz on October 18th 1944.

The opera *The Fall of the Antichrist* is a multi-layered, synesthetic, apocalyptic vision of the rule of the Regent, who raises the claim to liberate mankind from its dependency on nature and "divine powers". The Regent (an archetype of Hitler) imprisons the Technician, the Artist and the Priest. The Technician succumbs to his temptations and constructs a spaceship which should harness the power of the sun; the Priest begins to work on a new cult which should synthesize

bread from rocks, and the Artist should celebrate Regent's work and the eternal "peace". Through his physical suffering in the dungeon, the Artist experiences a ritual initiation, a unification of the microcosms and macrocosms, he pronounces the occult "Ich bin" and is able to see the true nature of the dictator and tyrant, whose approaching triumph is replaced by the roar of the collapsing spaceship. The Regent is revealed as the Antichrist, and in his fall to the ground, he sweeps the stars along with him. All three prisoners, hand in hand (science + religion + art = anthroposophy) leave as brothers. The affected, woodcut-like and flat characters are protagonists of the anthroposophic belief that only a spiritual life and art can function as a counterbalance to the destructive and life-threatening powers of "machine beeings".

In Ullmann's "Bühnenweihefestspiel", the concept of anthroposophical Gesamtkunstwerk and the Prague Jewish-German music culture in the first half of the twentieth century reached its peak. The performance in Olomouc will be the first scenic interpretation of The Fall of the Antichrist in the Czech lands (in its original version) and will be staged on the day of the seventieth anniversary of the author's tragic death.

David Voda (Olomouc)
Reinhold J. Fäth (Apolda)

Lennart Lundström, post 1970

Moravské divadlo Olomouc se nachází na Horním náměstí v Olomouci. Divadlo je stálou českou divadelní scénou již od roku 1920. Inscenuje balet, opery, klasické operety, muzikály, činohry a pohádky, v přilehlém sále Reduta sídlí Moravská filharmonie. S dějinami olomouckého divadla je spojeno mnoho významných jmen: Gustav Mahler, Eduard Haken, Beno Blachut, Oldřich Stibor, E. F. Burian ad.

Das Mährische Theater Olomouc befindet sich auf dem Oberring von Olmütz. Das Theater verfügt seit 1920 über ein eigenes Ensemble. Es werden Ballettaufführungen, klassische Operetten und Opern, Theaterstücke und Märchen veranstaltet, im angrenzenden Redutensaal befindet sich die Mährische Philharmonie. Mit der Geschichte des Olmützer Theaters sind viele bedeutende Namen verbunden, wie Gustav Mahler, Eduard Haken, Beno Blachut, Oldřich Stibor, E. F. Burian usw.

Az olomouci Morva Színház a város Felső terén (Horní náměstí) található. Az 1920 óta állandó színházként működő intézmény balett-, opera- és klasszikus operett-előadásokat, musicaleket, színdarabokat és meséket mutat be, a szomszédos vigadóterem pedig a Morva Filharmóniának ad otthont. Az olomouci színház történetéhez számos ismert név kapcsolódik, többek között Gustav Mahler, Eduard Haken, Beno Blahut, Oldřich Stibor és Emil František Burian.

The Moravian Theater Olomouc is located in the Upper Square in Olomouc. It has been a permanent Czech theater since 1920. It produces ballets, operas, classical operettas, musicals, dramas and fairy-tales; the adjacent Reduta concert hall is the seat of the Moravian philharmonic orchestra. Many important names are connected to the history of the Olomouc theater: Gustav Mahler, Eduard Haken, Beno Blahut, Oldřich Stibor, E. F. Burian, etc.

Kontaktní adresy

Kontaktadressen

Elérhetőség

Contacts

Alexandr Jeništa

Divadlo hudby Olomouc

Denisova 47, 77100

Tel.: +420 585 224 403

divadlohudby@divadlohudby.cz

Opera *Pád Antikrista* pod režijním vedením J. A. Pitínského a pod taktovkou Miloslava Oswalda byla zařazena do programu Moravského divadla na sezónu 2014/2015.

Die Oper *Sturz des Antichrist* unter der Regie von J. A. Pitínský und mit Miloslav Oswald als Dirigenten wurde ins Programm des Mährischen Theaters in der Saison 2014/2015 aufgenommen.

Az Antikrisztus bukása című opera Jan Antonín Pitínský rendezésében, Miloslav Oswald vezényletében bekerült a Morva Színház 2014–15-ös évadának műsorába.

The opera *The Fall of the Antichrist*, under the direction of J. A. Pitínský and conducted by Miloslav Oswald, was put on the program of the Moravian Theater for the season 2014/2015.

Dr. Josef Podstata
ředitel Moravského divadla
Direktor des Mährischen Theaters Olmütz
á Morva Színház igazgatója
Director of the Moravian Theater

V Olomouci dne 6. 5. 2013
Olmütz, 6.5. 2013
Olomouc, 2013. V. 6.
In Olomouc, 6 May 2013